

Suomeksi yli rajojen

Kvantitatiivinen tutkimus suomenkielisten romaanien monimuotoisuudesta 1970-2020

Telma Peura
09/10/2023

Tutkimuksen lähtökohta – Suomi ja kaunokirjallinen maailma

- ❖ Globalisaation ja digitalisaation vaikutukset kirjallisuudentutkimukseen alana
 - Aineistosta dataksi
 - **Kaukolukemisen** (eng. distant reading) käsite (Moretti, 2000)
- ❖ Kirjallisuus kansainvälisenä **dynaamisena kokonaisuutena**
 - Keskuksia ja periferioita (Sapiro 2010, Casanova, 2004)
 - Kielten ja kulttuurien erilainen “kirjallinen pääoma” (Casanova, 2004)
- ❖ **Transnationaalista** (Jay 2010) kohti **ylirajaista** (Pollari et al. 2015) kirjallisuudentutkimusta
 - Kaunokirjallisuus kehittyä yli kansallisuus, kieli- ja genererajojen
 - Haastanut kansalliskirjallisuuden käsitteen
- ❖ Käännöstutkimus osana kirjallisuudentutkimusta (Sapiro 2014)
- ❖ Bibliografisen datan arvo tunnistettu jo aiemmin (Lahti et al. 2019)
 - Kuinka Kirjasampo voisi oikeasti hyödyntää humanistisessa tutkimuksessa?

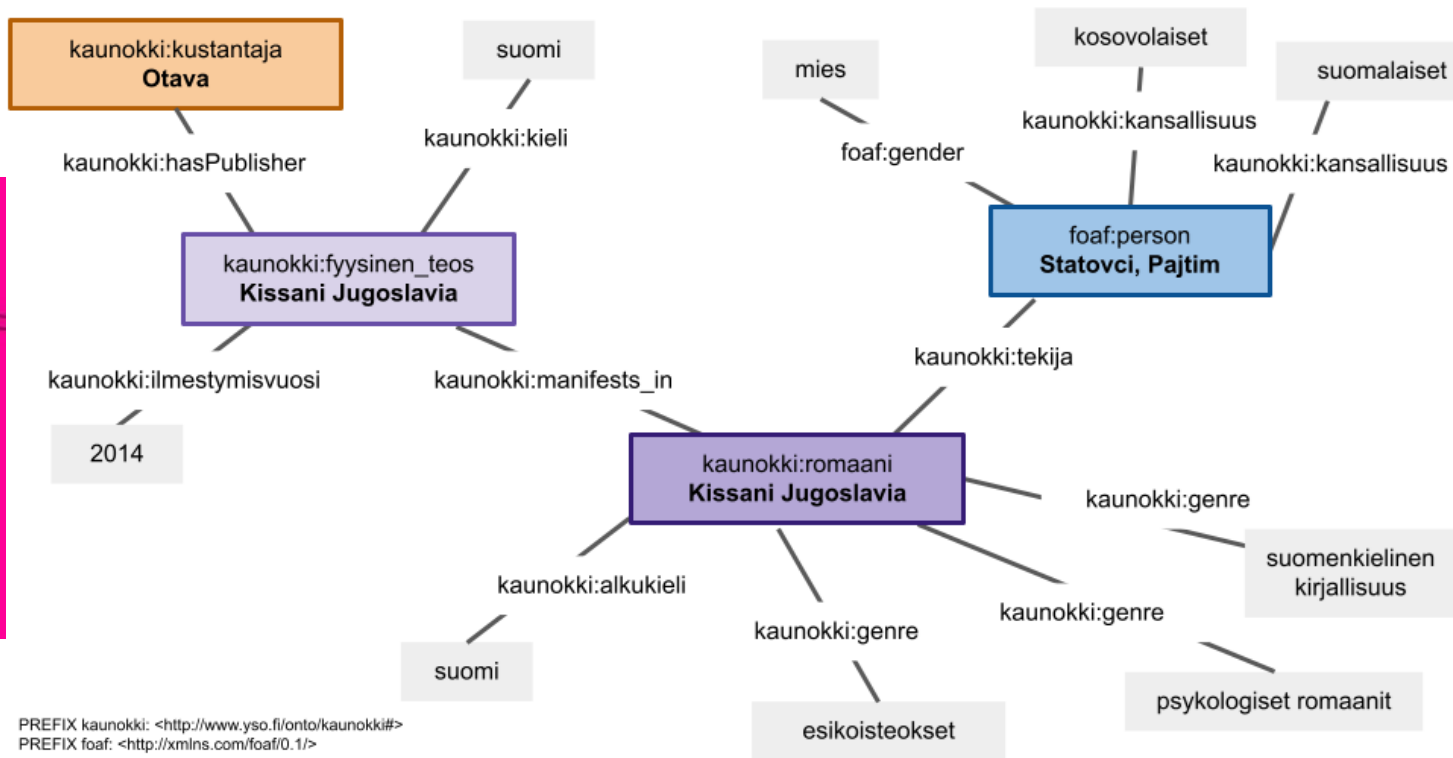
Tutkimuskysymykset

Mitä kvantitatiivinen näkökulma kertoo monimuotoisuuden* kehitymisestä tutkittavan ajanjakson (1974-2020) aikana suomenkielisessä romaanikirjallisuudessa?

- Miten kvantitatiiviset tulokset auttavat kontekstualisoimaan keskustelua suomalaisen kirjallisuuden ylirajaisuudesta?
- Miten monimuotoisuus kehittyy eri genrejen tai kustannusalan toimijoiden puolesta?
- Miten Kirjasampo kaiken kaikkiaan soveltuu datalähteeksi digitaaliseen kirjallisuudentutkimukseen ja mitä analyysi paljastaa sen annotointien luonteesta?

* monimuotoisuuden indikaattoreina käytän tekstin ulkoisia piirteitä: romaanien alkuperäisiä kirjoituskieliä eli alkukieliä, kirjailijoiden kansalaisuuksia ja sukupuolta sekä genremerkintöjä ja julkaisijatietoja.

Romaani semanttisessa verkossa

Tarkastelussa yli 30 000 romaanijulkaisun metatiedot

Luokka	Kaikki	Kansalaisuus tiedossa	Sukupuoli tiedossa	Julkaisija tiedossa	Viihde- genret
suomenkieliset romaanit	16 506	16 441	16 305	16 210	4 174
suomennetut romaanit	17 317	16 460	16 936	17 189	8 207

	Merkintä	1970	1980	1990	2000	2010
suomenkieliset	Kustantaja	0.999	0.999	0.999	0.999	0.999
	Tekijä	0.998	0.999	0.997	0.997	0.998
	Genre	0.908	0.936	0.959	0.962	0.944
	Teema	0.740	0.752	0.793	0.880	0.853
	Maantieteellinen paikka	0.470	0.215	0.379	0.253	0.350
	Miljöö	0.301	0.250	0.290	0.381	0.407
suomennetut	Kustantaja	0.993	0.987	0.988	0.992	0.999
	Tekijä	1.000	0.999	0.999	0.999	0.998
	Genre	0.975	0.972	0.993	0.997	0.997
	Teema	0.726	0.836	0.853	0.935	0.889
	Maantieteellinen paikka	0.510	0.424	0.557	0.408	0.507
	Miljöö	0.319	0.300	0.298	0.442	0.478

Huom!

*Datana nimikkeiden määrä,
El painoskokoja, kirjastolainoja,
myyntilukuja tms.*

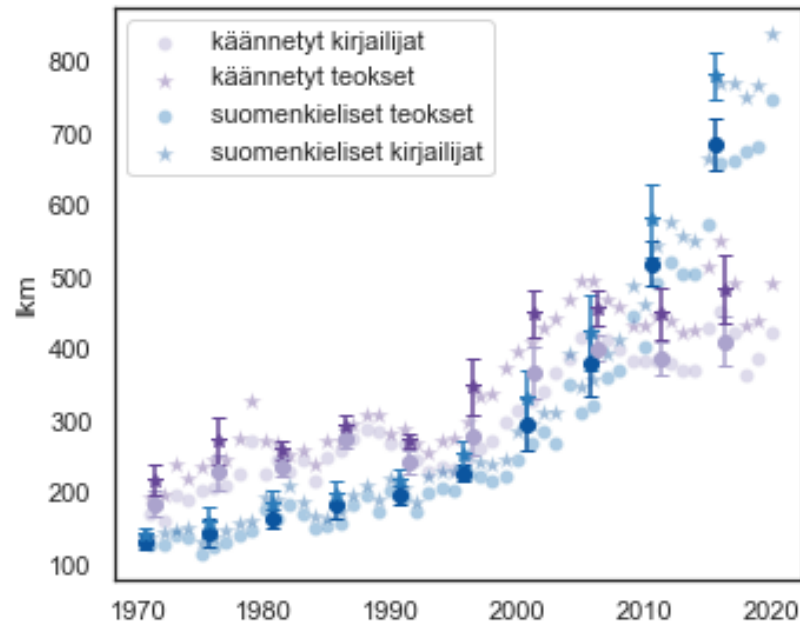
Tulokset 1: Yleiskuvan kehitys

Suomennosten ja suomeksi kirjoitettujen romaanien suhteessa muutos 2010-luvulla.

⇒ Suomenkielisen kirjallisuuden elinvoimaisuus ja voimistunut asema?

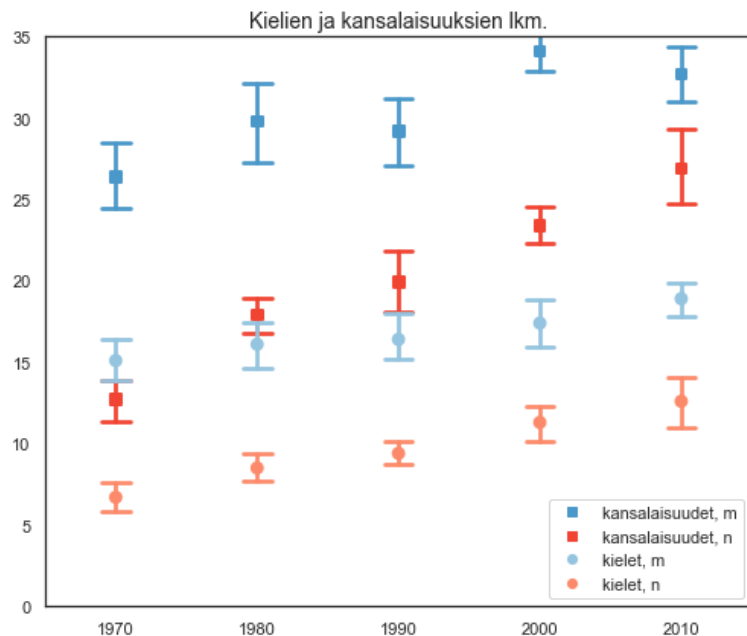
⇒ indikaattori kysynnästä: kirjastolainojen tutkimus viittaa **kotimaisen suosioon** (Launis 2018, Stenroos 2022)

⇒ Kirjailijan roolin muutos? Esim. medianäkyvyys entistä tärkeämpää markkinointia varten (Leppäaho 2018: 48–49)

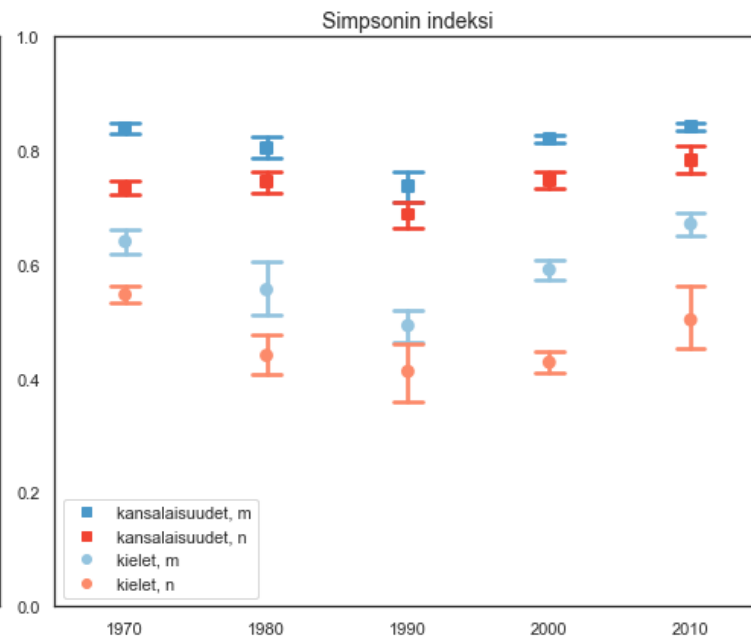

Sukupuolivinouma yhä näkyvissä suomennoskirjallisuudessa

Kielten ja kansalaisuuksien lukumäärä

Simpsonin diverseetti-indeksi

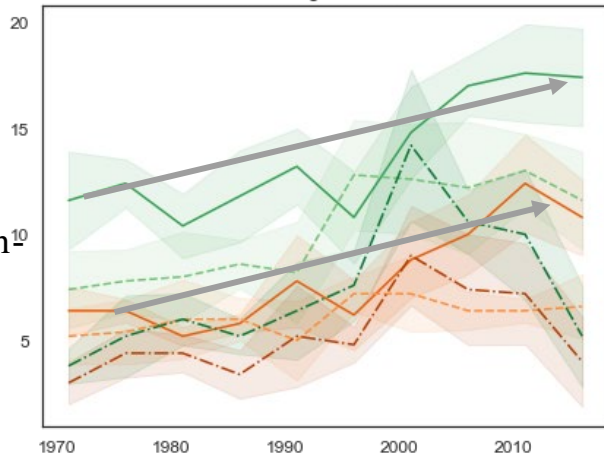
Globalisaatio ja genret 1. – Viihteellinen kirjallisuus

- Viihteellisen kirjallisuuden (jännitys/romanttinen/huumori) *suhteellinen osuus* ei ole kasvanut 1990-luvun jälkeen.
- Erilaiset kehityskaaret:
 - Romanttinen: pääosin angloamerikkalaista
 - lajin tavoite viihdyttää, ei avartaa?
 - Jännitys ja rikoskirjallisuus: pohjoismaiden kasvava osuus
 - mm. nordic noir
 - Huumori: näistä kolmesta pienin ja suomalaisin

⇒ Useita osakeskuksia ja periferioita, joissa korostuvat eri kielet ja kulttuurit

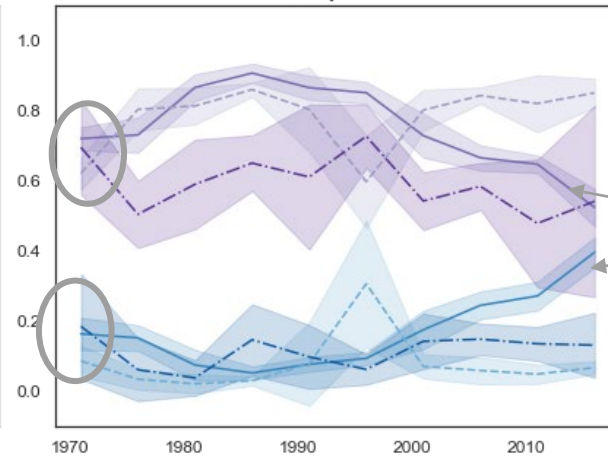

a) Kielien (oranssi) ja kansalaisuuksien (vihr.) lukumäärä genreä kohti

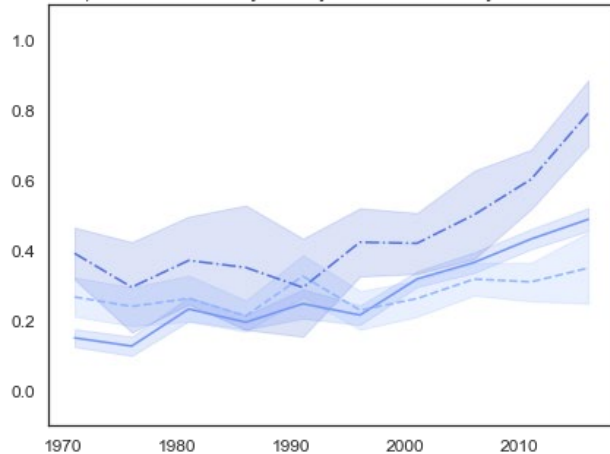
Jännityskirjalisuus kasvanut viihdegenreistä monimuotoisimmaksi

b) Englannin (viol.) ja pohjoismaisten kielten (sin.) osuus käännöskirjallisuudesta

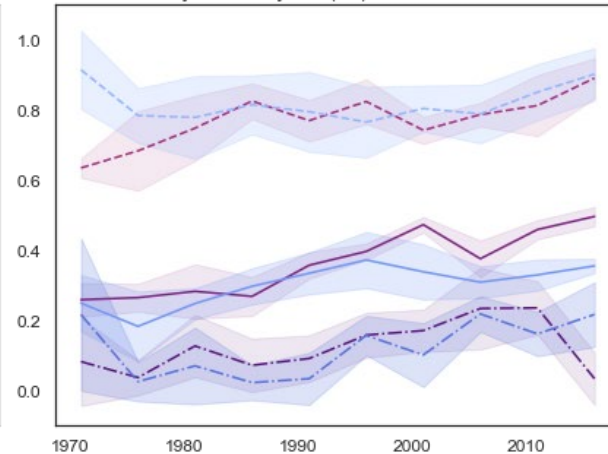

Englanninkielisen rikoskirjallisuuden väheneminen selitty pohjoismaisen kasvulla

c) Suomenkielisten julkaisujen osuus kaikista julkaisuista

d) Naiskirjailijoiden osuus suomenkielisissä (sin.) ja käännettyissä (lila) romaaneissa

Sukupuolijakauma samanlainen alkukielestä riippumatta

— jännitys - - - romanttinen - · - huumori

Globalisaatio ja genret 2. – Fantasia ja scifi

“Harry Potter -vaikutus” ⇒

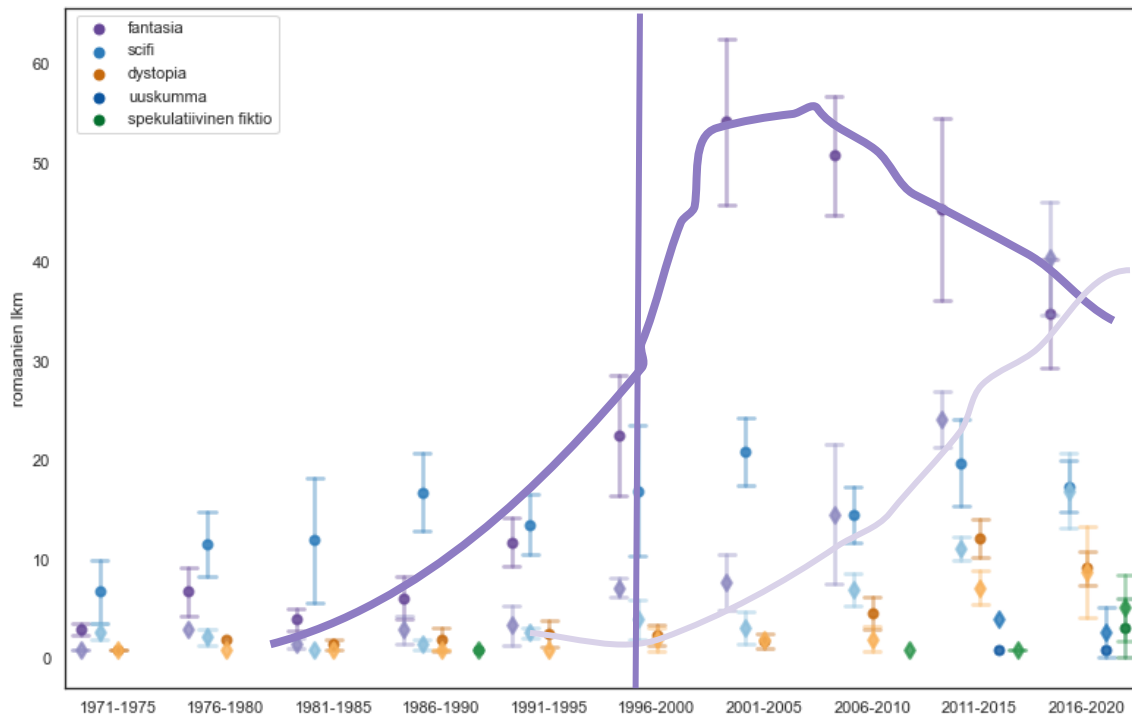
Rantautuminen aaltoina:

Suomennoksia seuraa kotimainen tuotanto

Haaroittuva puu-metafora:

jokainen genre monipuolistuu
jatkuvasti ⇒ genrerajojen määrittely vaikeaa

- ei näy datassa
 - pikemminkin datan puutteellisuudessa
- esimerkiksi spekulatiivinen fiktio, uuskumma

Kuinka monta kirjaa riittää muodostamaan oman/uuden genren?

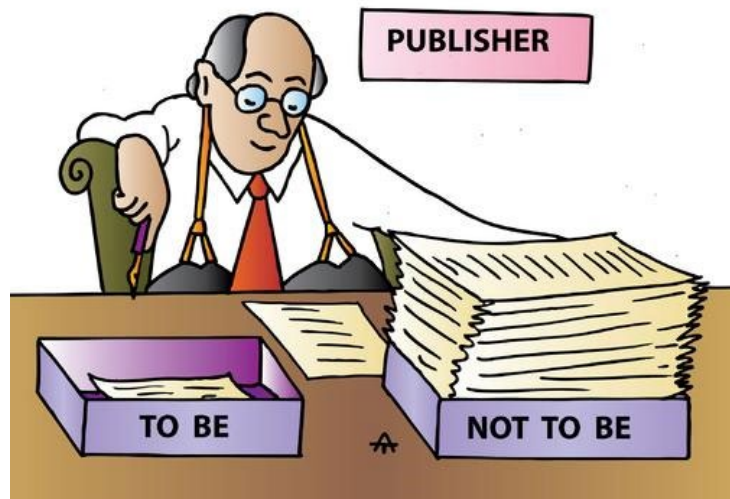
Julkaisijat

Kirjallisuuden portinvartijat (Makkonen 2004) ⇒ Ryhmän monimuotoisuus vaikuttaa kirjallisuuden monimuotoisuuteen!

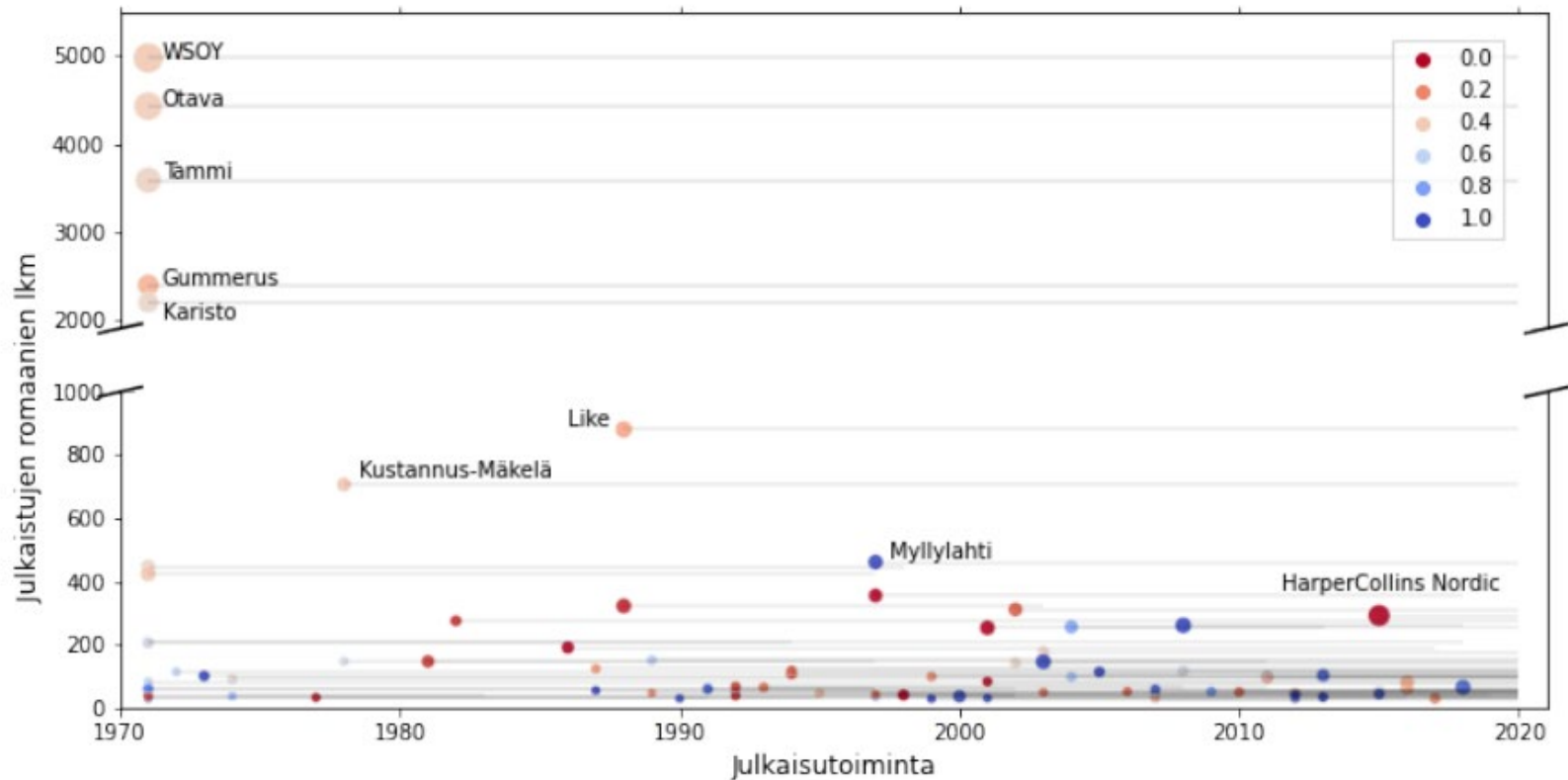
Yhteensä 921 julkaisijamerkintää, joista 424 merkitty vain yhden teoksen julkaisijaksi.

Paljon pieniä toimijoita!

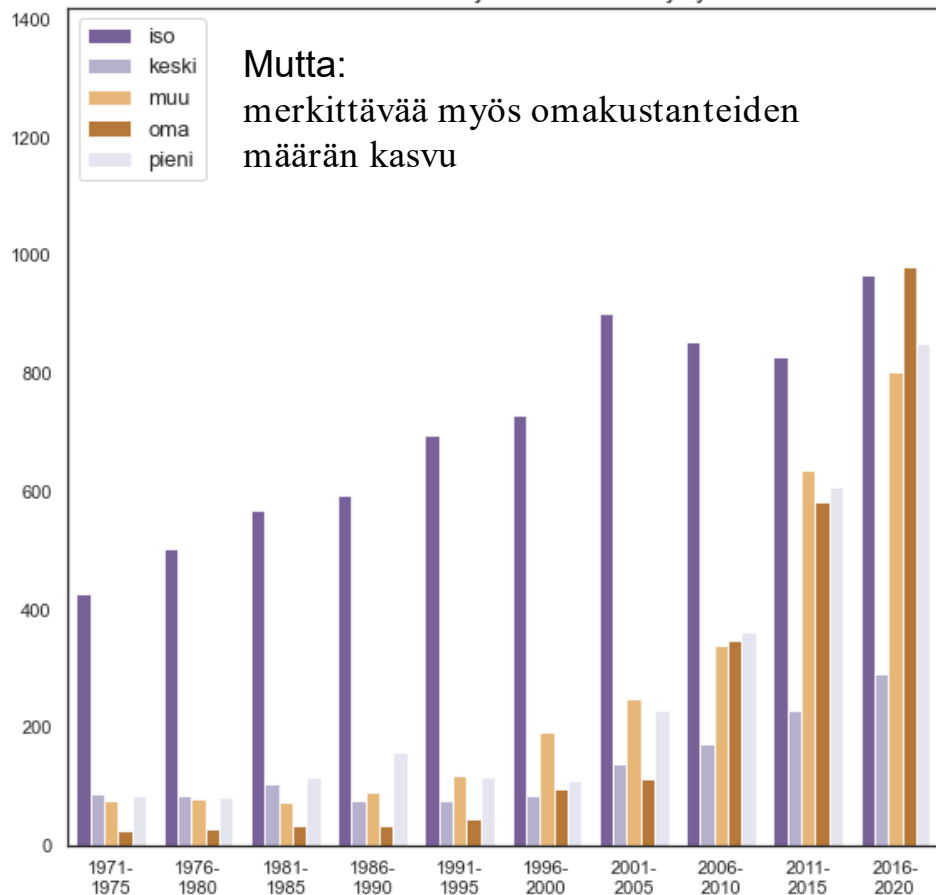
	suomeksi	suomennettu
julkaisijoita	777	323
julkaisujen määrän mediaani / keskiarvo	1 / 20,7	3 / 54,0

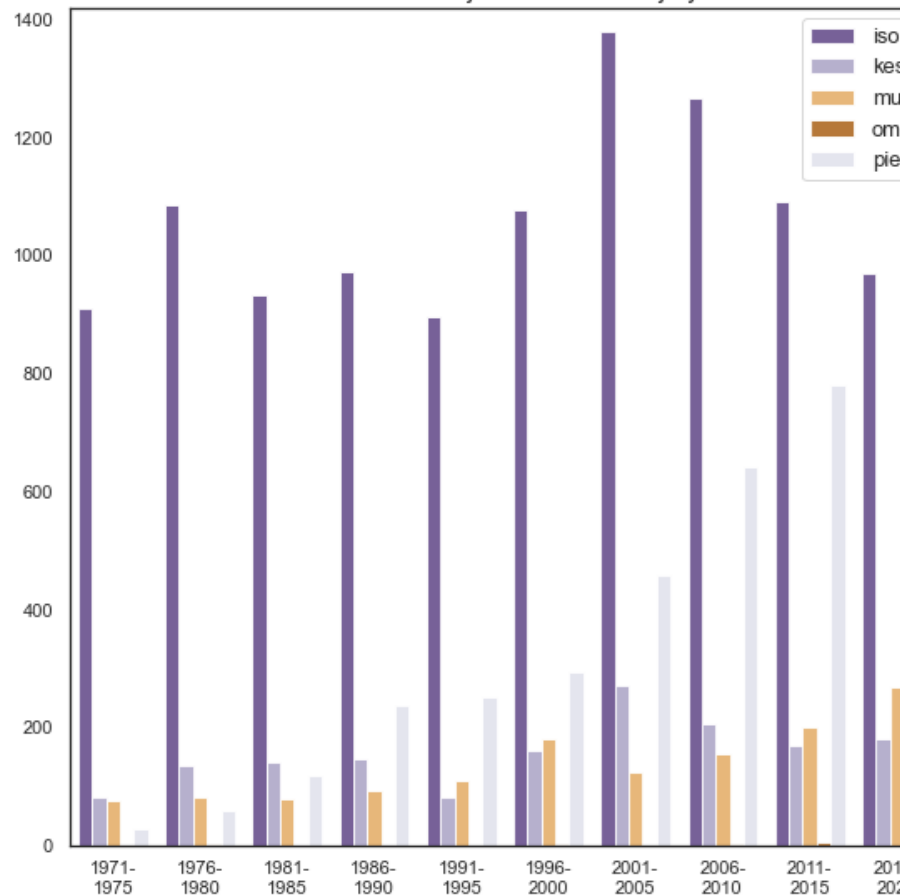
Pienten julkaisijoiden määrä kasvaa

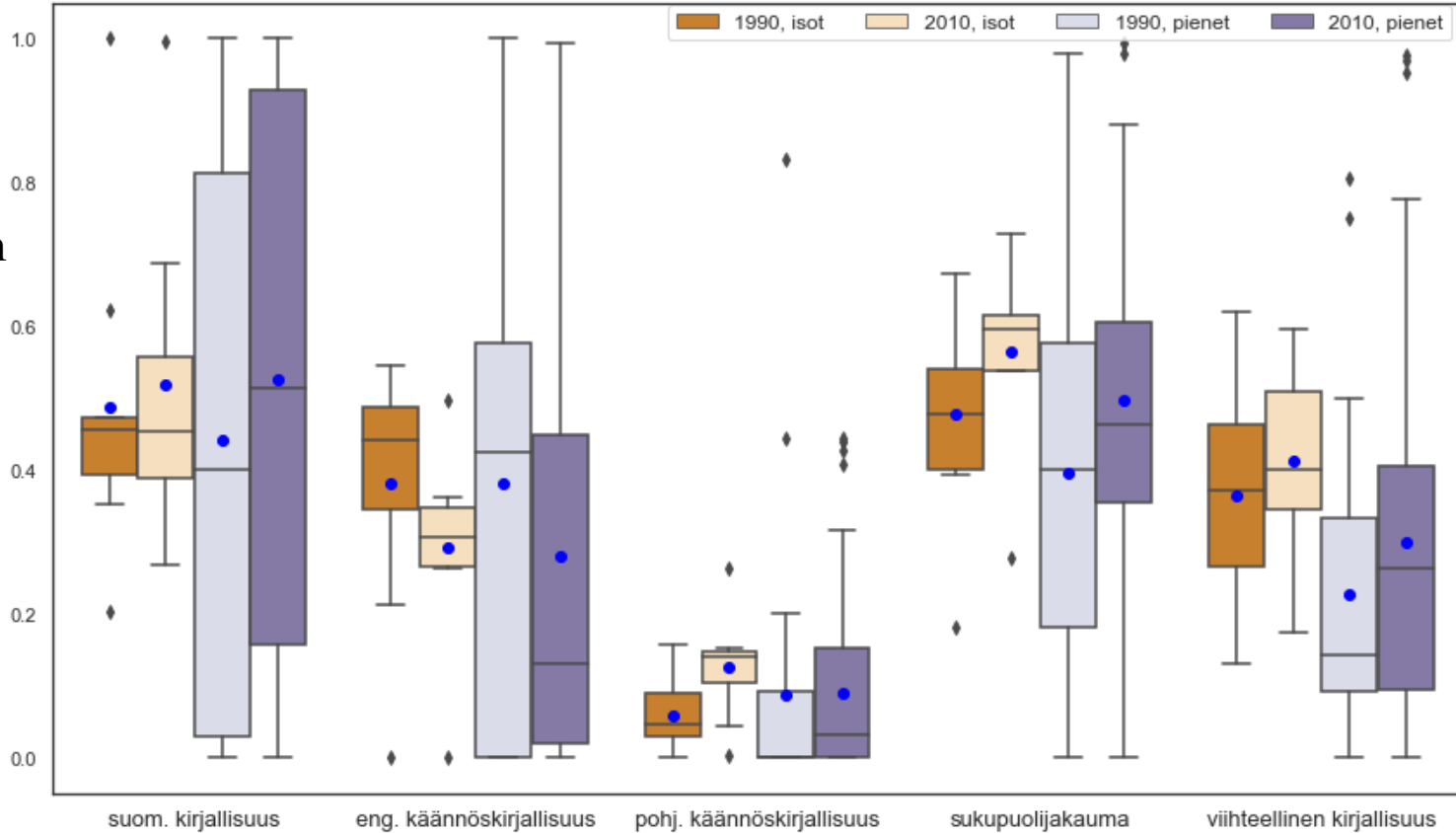
Suomenkieliset romaanijulkaisut kustantajryhmittäin

Suomennetut romaanijulkaisut kustantajryhmittäin

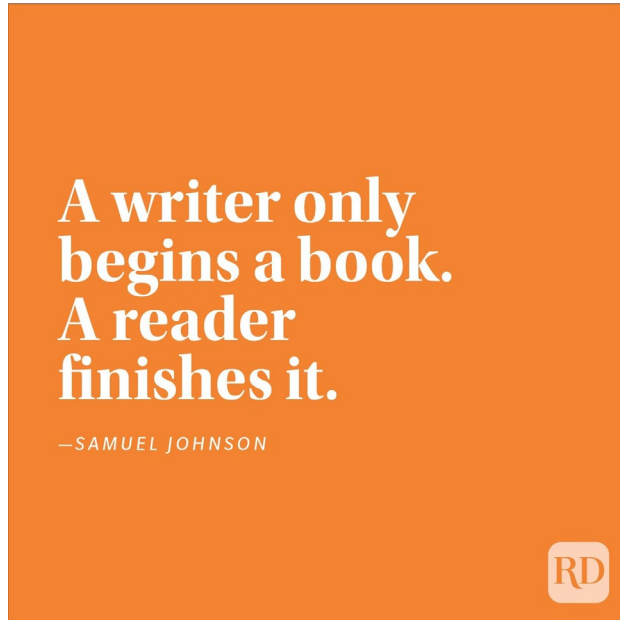
Niin pienten kuin
suurien kustantajien
kehitys
samansuuntaista

Lopuksi

- Kirjasammon dataa tutkimalla voi tutkia julkaisukentän kehitystä kokonaisuutena
 - yksityiskohdat ja teosanalyysit rikastavat kokonaiskuvaa
- Taustoittaa viimeaikaista keskustelua kirjallisuuden yllirajaisuudesta
- Kirjallisuudenlajit muodostavat omia keskuksia ja periferioita, joissa eri kielet ja kulttuurit vallitsevat
- Huomioita annotaatioista:
 - useita heterogeenisiä lähteitä, annotoijakohtaisia eroja, puutteellisia tietoja
 - SW kevyempää NLP-prosessointiin verrattuna, pitkäjänteisen työn tulos, sovittuihin standardeihin ja ontologioihin perustuvaa
- Uusia kysymyksiä jatkoa varten
 - Miten tulokset vertautuvat esim. myyntilukuihin?
 - Maantieteellisten annotaatioiden käyttö kaunokirjallisuuden maantieteen selvittämiseksi => kuinka yllirajaisesta maailmasta kirjoitetaan?

Kysymyksiä?

KIRJOITUS

Kiitos!

Lähteet

- Peura, Telma. 2023. Suomeksi yli rajojen. (Maisterintutkielma.) Helsingin yliopisto. <https://hdl.handle.net/10138/355273>
- Bamman, David, Sabrina Lee & Ted Underwood. 2018. The transformation of gender in english-language fiction. <https://hcommons.org/deposits/item/hc:18127/>.
- Casanova, Pascale. 2004. *The world republic of letters* Harvard University Press.
- Gradmann, Stefan. 2014. From containers to content to context: The changing role of libraries in eScience and eScholarship. *Journal of Documentation* 70(2). Emerald Group Publishing Limited, 244260. DOI: 10.1108/JD5-20130058.
- Isomaa, Saija. 2017. Lajituskimukset periferia-mallin äärellä: Yhden sukupuolen dystopia kirjallisen periferian lajina. *Mielikuvituksen maailmat: Tieteidenvälisiä tutkimuksia kirjallisuudesta* Eetosjulkaisuja (19). <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201909113253>
- Jaggi, Maya. 2009. World Literature. *Wasafiri* 24(3). 17. DOI: 10.1080/02690050903069579.
- Jay, Paul. 2010. *Global Matters*. 1. painos. Cornell University Press. <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt7z8h0>
- Lahti, Leo, Jani Marjanen, Hege Roivainen & Mikko Tolonen. 2019. Bibliographic Data Science and the History of the Book (1500–1800). *Cataloging & Classification Quarterly* 57(1). 5-23. DOI: 10.1080/01639374.2018.1543747.
- Moretti, Franco. 2000. Conjectures on world literature. *New left review* 1. 54.
- Mäkelä, Eetu, Kaisa Hypén & Eero Hyvönen. 2013. Fiction literature as linked open data. *BookSampo dataset* *Semantic Web* 4(3). Publisher: IOS Press, 299–306. DOI: 10.3233/SW120093.
- Nissilä, Hanna-Leena. 2016. *Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku* : kirjallisen elämän yllirajaistuminen 2000-luvun alun Suomessa. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526211008>
- Pollari, Mikko, Hanna-Leena Nissilä, Kukku Melkas, Olli Löytty, Ralf Kauranen & Heidi Grönstrand. 2015. National, Transnational and Entangled Literatures: Methodological Considerations Focusing on the Case of Finland. *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*. Cambridge Scholars Publishing Newcastle upon Tyne, 29.
- Sapiro, Gisèle. 2014. Translation as a Weapon in the Struggle against Cultural Hegemony in the Era of Globalization. *Bibliodiversity—Translation and Globalization*. 31-39.

Kuvalähteet:

<https://www.indy100.com/news/literature-map-of-the-world-books-reading-reddit-7629456>

https://www.toonpool.com/cartoons/publisher_125921